

BESİM ATALAY’IN *TÜRK BÜYÜKLERİ VEYA TÜRK ADLARI* İSİMLİ ESERİNİN SOYADI KANUNU UYGULAMASINDAKİ ROLÜ*

Gürol Pehlivan**

Öz

Bu makalede Besim Atalay’ın kaleme aldığı *Türk Büyüklere veya Türk Adları* isimli eserin Türkiye Cumhuriyeti’nin gerçekleştirdiği Soyadı Kanunu uygulamalarındaki rolü ele alınacaktır.

Eserin müellifi olan Atalay, son devir Osmanlı aydınları arasında olup Türkçülük akımının içindedir. 1910-1920 yılları arasında muallimlik ve maarif müdürlüğü görevlerinde bulunmuş, ilk TBMM’ye 20 Nisan 1920’de girmiş, 1946’ya kadar milletvekilliği yapmıştır. Bu süreç içinde Atatürk’e ve inkılaplara tam bir bağlılık göstermiş olan Atalay’ın özellikle dil çalışmalarında dilde sadeleşme hareketinin aktif bir biçimde içinde olduğu görülmektedir. Cumhuriyet’in Türk toplumunu Batılılaştırma projesi içinde değerlendirilebilecek olan soyadı kanunu uygulamalarında da Atalay’ın önemli bir görev aldığı görülmektedir. Bir yanda Batı dünyasına uymayı hedefleyen bu uygulamanın, alınan soyadların Türkçe olmasını teşvik etmesi yönüyle milliyetçilikle de güçlü bir bağlantısı vardır.

Bu noktada Atalay’ın ilk kez TBMM tarafından 1923’te basılan kitabının 1935 ve 1936 yılında yine devlet tarafından bastırıldığı, Dahiliye Vekâleti’nin emriyle yurt sathındaki tüm gazetelerde bu kitaptaki isimlerin liste hâlinde yayımlandığı görülmektedir. Yine bu kitabı büyük ölçüde taklit eden bazı yayınların da yapıldığı dikkat çekmektedir. Bunların dışında Atalay’ın kitabında önemli ideolojik değişiklikler yapması da ilginçtir. Saltanat, padişah gibi kelimeler metinden tamamen çıkarılmış, kitap yeni siyasi ortama uygun hâle getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti inkılapları, Soyadı kanunu, Besim Atalay, antroponimi, Milliyetçilik

The Role of Besim Atalay’s Work “Turkish Elders or Turkish Surnames” in the Surname Law Practices

* Bu makale, neşre hazırladığım ve henüz yayımlanmamış olan Besim Atalay’ın *Türk Büyüklere veya Türk Adları* isimli kitabına yazdığım “Giriş”in, bazı kısaltmalar ve eklemeler yapılmış şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü*, Muradiye-Manisa/Türkiye, gurolopehlivan@hotmail.com; Orcid ID: 0000-0002-2984-574X

Abstract

In this article the role of Besim Atalay's work "Turkish Elders or Turkish Surnames" in the Surname Law practices of Turkish Republic will be discussed.

Atalay, the author of the work was among the Ottoman intellectuals of the last period, and he was in Turkism movement. In the 1910-1920 period, he worked as a teacher and director of education, entered the first Grand National Assembly of Turkey in April 1920, and served as a deputy until 1946. Within this process, it is seen that Atalay showed a full devotion to Atatürk and his reforms and actively involved in the simplification movement of Turkish language especially with his studies on language. He also had an important role in surname law practices, which can be evaluated within the project of Westernizing new Republic's Turkish society. This practice which aims to conform to the Western world, had a strong relation with nationalist ideology since it encouraged Turkish surnames to be taken.

At this point, Atalay's book, which was published firstly by the Turkish Grand National Assembly in 1923, was published again by the state in 1935 and 1936, and also upon the order of the Ministry of Internal Affairs the names in this book were came out as a list in all newspapers across the country. It is also noteworthy that there were some other publications, which imitated his book to a large extent. Apart from these, it is interesting that Atalay made some important ideological changes in his book. Many words such as sultanate and sultan were completely removed from his text and by doing so his book was adapted to a new political environment.

Keywords: Reforms of Turkish Republic, Surname law, Besim Atalay, antroponimi, Nationalism

Giriş

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı siyasi ve askeri mağlubiyetlerin yanında, çok hareketli bir fikir hayatına tanıklık etmiştir. Dönemin aydınları düşünce bakımından bazen bir uçtan diğerine savrulmuş, siyaset rüzgârının etkisiyle bugün ak dediklerine yarın kara diyebilmişlerdir. Yine sonradan Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği birçok inkılabın aslında Osmanlı devrinin tartışmaları arasında yer aldığı bilinmektedir. Cumhuriyet'in toplumsal alanda yaptığı inkılaplardan biri de "Soyadı Almaya Dair Kanun"dur. Cumhuriyet'i kuran irade, soyadı almayı Batılılaşma macerasının önemli bir parçası olarak görmüş ve titizlikle üzerinde durmuştur. Bu noktada hangi isimlerin soyadı olarak alınabileceği önemli bir mesele hâlini almıştır. Kanuna göre eski lakap, unvan ve sülale adları soyadı olarak alınamayacağından başta büyük bir kararsızlık hatta karmaşa yaşanmıştır. Hükümet bu konuya da el atarak soyadlarının Türkçe olmasının önemini vurgulamış ve bu yönde ciddi bir girişim başlatmıştır. İşte bu girişimin önemli aktörlerinden biri Besim Atalay ve onun kaleme aldığı *Türk Büyüklere veya Türk Adları* isimli eserdir.

R. 1298 (1882-1883) senesinde Uşak'ta doğan Besim Atalay'ın soyu Kaçar oymağının bey sülalesine gitmektedir.¹ Babasını kendisi on yaşındayken kaybeden² Atalay'ın annesi ve kız kardeşi de Yunanlılar, Uşak'tan kaçarken şehit edilmiştir.³ Atalay, medrese ve modern okullarda okumuş, İptidai ve Rüşdiye mekteplerini Uşak'ta bitirmiştir. Burada Boduroğlu medresesine devam etmişse de ilim icazetini İstanbul'da alabilmiştir. İstanbul'da 1910 yılında Dârü'l-muallimîn'den mezun olmuştur.⁴ Mezun olduktan sonra Konya'ya muallim olarak atanmış; ardından sırasıyla Trabzon, Ankara, İstanbul, yeniden Konya, Maraş, İçel, Niğde'ye muallim ve müdür sıfatıyla atanmıştır.⁵ Son görevine yerli Rumların şikâyeti üzerine son verilmiş, yeniden atanması için İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ne girmesi teklifini reddederek Uşak'ta halı ticareti yapmaya başlamıştır.⁶ İstanbul'da hükümet değişince yeniden İçel Maarif müdürü olmuş⁷, bu sırada Silifke'de "Müdâfa'a-i Hukuk Cemiyeti"ni kurarak Mustafa Kemal Paşa ile haberleşmeye, akabinde Uşak'ta Millî Mücadele için çalışmalarına başlamıştır.⁸ 20 Nisan 1920'de ilk TBMM'ye Kütahya mebusu olarak girmiş, II, III, IV. dönemler Aksaray, V, VI ve VII. dönemler ise Kütahya milletvekili olarak 1946 yılına değin görevde kalmıştır. Tasarı, Millî Eğitim, Dışişleri, Kitaplık ve Bütçe komisyonlarında bulunmuştur.⁹ Milletvekilliği sırasında Maarif Vekâleti Hars Müdürlüğü ve bu göreve ek olarak Orta Tedrisat Müdür Vekilliği de yapmıştır.¹⁰ TBMM'den milletvekilliği ile memuriyetin bir arada yürütülemeyeceğine dair kanun çıkınca, milletvekilliğini tercih etmiştir.¹¹ 31 Kânun-ı sâni 1936 tarihinde 25 yıl yedi ay bir gün hizmetle memuriyetten emekli olmuştur. Milletvekilliği sırasında Ankara Polis Enstitüsü

¹ Besim Atalay, "Müellifin Hayatı", *Türk Dili ile İbadet*, İstanbul 1961, s. 129.

² Saadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, 2, İstanbul [ty], s. 823.

³ Mezartaşının fotoğrafı için bkz. <http://www.usakport.com/yasam/usakta-sehit-anne-ve-kizin-mezarlarinin-hali-yurek-sizlatiyor-h3187.html> (Erişim tarihi: 22. 12. 2019); ayrıca bkz. Mehmet Karayaman, *Uşak'ta Kuwâ-yı Milliye*, İzmir 2009, s. 91-92. Ancak burada hatalı olarak 2 Ağustos 1922 tarihi verilmektedir.

⁴ Atalay, *age*, ss. 129-133; Ergun, *age*, s. 823; M. Şakir Ülkütaşır, "Besim Atalay (1882-7. XI. 1975)", *Türk Kültürü*, IV/38 (1965), s. 194; Ali Birinci, "Besim Atalay'ın Hayatı ve Eserleri", *Türk Yurdu*, 32/295 (Mart 2012), s. 61.

⁵ Birinci, *agm*, ss. 54-55.

⁶ Atalay, *age*, s. 133.

⁷ Birinci, *agm*, s. 55.

⁸ Atalay, *age*, ss. 133-134; Karayaman, *age*, s. 91.

⁹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*, III, Ankara 1995, s. 698.

¹⁰ Mesela 1934 yılında yapılan lise ve orta mekteplerin Türkçe-Edebiyat derslerini düzenleyen komisyonda Atalay da vardır. Bu komisyonun aldığı karara göre edebiyat derslerinde mey-mahub kasidelerine ve tasavvuf fikirlerini ihtiva eden eski edebiyata yer verilmeyecektir (*Akşam*, 14 Kanunuevvel 1934).

¹¹ Sadık Sarısaman, *I. Dönem T.B.M.M.'nde Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1990, s. 183.

Farsça lisan muallimliği¹² ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Farsça profesörlüğü¹³ görevlerini de deruhte etmiştir. İlk Dil Encümeni'nde 1928-1930 arasında¹⁴, Türk Dil Kurumu'nda ise 1931-1949 arasında çalışmış, akabinde araştırmalarına evde devam etmiştir.¹⁵ Bir süre sonra Türk Dil Kurumu aleyhindeki yazılarından dolayı buradan ihraç edilmek için haysiyet divanına verilmiştir.¹⁶ 7 Kasım 1965'te Ankara'da vefat etmiş¹⁷ olup Arapça, Farsça ve Fransızca'yı bilmekteydi.¹⁸ Değerli yazmaların olduğu kütüphanesini Millî Kütüphane'ye¹⁹, nadir halı ve çeşitli antika eserlerden meydana gelen koleksiyonunu ise Ankara Etnografya Müzesi'ne bağışlamıştır.²⁰ On yedi yaşında yazı hayatına *Ahenk* gazetesinde yayımlanan bir şiirle²¹ atılan Atalay'ın ilk risalesi 1329 [1911] yılında basılmıştır.²² Hayatı boyunca durup dinlenmeksizin çalışan araştırmacının telif-tercüme kırk dört eseri vardır. Bunlardan dördü, bıraktığı para ile ölümünden sonra neşredilmiştir. Ayrıca çeşitli dergi ve gazetelerde çok sayıda makale, fıkra vs. türden yazı kaleme almıştır.

Bu makalede, disiplinler arası bir niteliği olan ve halk biliminin de önemli çalışma alanlarından birini teşkil eden ad bilimi (onomastik) ve kişi ad bilimi (antroponimi) hakkında Türkiye'de yapılmış kitap hacmindeki ilk çalışma durumundaki *Türk Büyükleri veya Türk Adları* adlı eserin ilgili alandaki yeri ve soyadı uygulamalarındaki etkisi üzerinde durulacaktır.

1. *Türk Büyükleri veya Türk Adları'nın Yayımlanma Safhaları*

Besim Atalay'ın bu araştırması antroponimi alanında Türkiye'de yapılan ilk çalışma olarak zikredilmektedir.²³ Çalışma, farklı tarihlerde dört kez yayımlanmıştır. Bu yayınların ilki *Türk Yurdu* dergisinde “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları” başlığıyla beş yazı hâlinde²⁴ çıkmış olup “Emon” maddesiyle sona ermektedir.²⁵

¹² Birinci, agm, s. 55.

¹³ Sarısaman, *agf*, s. 185.

¹⁴ Sarısaman, *agf*, s. 184.

¹⁵ Atalay, *age*, s. 14.

¹⁶ Besim Atalay, *Türk Dil Kurumu Hakkında Raporum*, İstanbul 1960, s. 12; savunma metni için bkz. *age*, ss. 13-27; Atalay'ın “bülten” yerine “belleten” kelimesinin konulmasını savunan Celal Bayar'a itirazı ve Bayar'ın onu nasıl susturduğuna dair bir hatıra için bkz. Nîmet Arzık, *Tek At Tek Mızrak Anılar-2*, İstanbul 1984, ss. 50-51.

¹⁷ Ülkütaşır, agm, s. 195; Sevgi Özel, *Besim Atalay*, Ankara 1983, s. 12.

¹⁸ Sarısaman, *agf*, s. 185; Birinci, agm, s. 54.

¹⁹ Sarısaman, *agf*, ss. 186-187.

²⁰ Sarısaman, *agf*, s. 186.

²¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Besim Atalay ile Görüşüm”, *Dergâh*, XIX/223 (2Eylül 2008 [1943]), s. 20.

²² Birinci, agm, s. 58.

²³ Saim Sakaoğlu, *Türk Ad Bilimi I Giriş*, Ankara 2001, s. 34.

²⁴ *Türk Yurdu*, cilt: 13, sayı: 17 (11 Teşrin-i Evvel 1333), ss. 3601-3603; cilt: 13, sayı: 18 (25 Teşrin-i Evvel 1333), ss. 3624-3626; cilt: 13, sayı: 20 (22 Teşrin-i Sani 1333), ss. 3658-3659; cilt: 13, sayı:

Atalay'ın çalışmasını baştan itibaren kitap olarak hazırladığı, makale dizisinin başındaki giriş yazısında bulunan “*Bunu ufak bir kitap şekline koymak aklıma geldi. [...] Ben bu kitapta Arap ve Acem adlarıyla [...]*” ifadeleriyle, “*Şu kâğıt pahalılığında kitabımın basılıp çıkması olamayacaktır, şimdilik parça parça Türk Yurdu’nda yazmak istiyorum.*” cümlesinden anlaşılmaktadır.²⁶

Çalışma ikinci kez bir bütün olarak ve kitap hâlinde 1339/1923 yılında *Türk Büyükleri veya Türk Adları* unvanıyla basılmıştır.²⁷ Eserin kapağında yazarın adı “Toplayan: Kütahya Mebusu Atalay” olarak geçmektedir. Türkiye’de ad bilimi alanında yayımlanmış ilk kitaptır.

Kitap, üçüncü olarak Latin kökenli Türk alfabesiyle ve genişletilmiş hâlde yayımlanmıştır.²⁸ Çalışmanın dış ve iç kapaklarında yazarın adı “B. Atalay Kütahya Saylavı” olarak verilmiştir. Eserin 138-174’üncü sayfaları arasında *Tarama Dergisi*’nden, 175-177’nci sayfalarında ise *Köylerimiz* isimli kitaptan alınmış Türkçe isimler listelenmiştir.

Eser, son kez *Türk Adları* adıyla oldukça kısaltılıp sadece listelere dönüştürülerek basılmıştır.²⁹ Bu baskıda yazar, “Kütahya Saylavı Besim Atalay” olarak belirtilmiştir. Eserin iç kapağında “*Dabiliye Vekâleti tarafından neşredilmiştir*” cümlesi bulunmaktadır. Kitap, bu şekilde soyadı alacaklar için bir rehber şeklinde tasarlanmıştır. Nitekim “Tarihten Alınmış Adlar”, “Tarama Dergisi’nden Seçilen Adlar” ve “Köylerimiz Adlı Kitaptan Seçilenler” olarak üç bölüme ayrılmıştır. Çalışmanın “Ön Söz”ünde Atalay, “*Birinci parçadaki adlar için ayrıca bir kitap yazılmıştır. Basılmak üzere dir.*”³⁰ ifadesini kullanmaktadır ki bu, *Türk Adları* unvanlı kitapçıkla üçüncü baskıyı oluşturan *Türk Büyükleri veya Türk Adları*’nın Atalay tarafından aynı zaman diliminde hazırlanıp basıma verildiğinin göstergesidir. Çünkü üçüncü baskı 1935 yılında yapılmış olup 1936 yılında basılan bu kitapçığın önsözünde “*Basılmak üzere dir*” ifadesi, normal şartlarda anlamsızdır. Dönemin gazetelerinde de kısa versiyonun 1935 baskısından önce çıktığına işaret eden şu haber bulunmaktadır:

“*Bu adlar Türk dili araştırma Kurumunun büyük özgeği üyesinden Aksaray [saylavı] Bay Atalay’ın ikinci kez basılmakta olan Türk adları adındaki bitişinden alınmıştır [...] Bu sıra adlar bitişinden sonra bu adların ne demek olduğunu, adı taşıyanın kim*

21 (6 Kanun-ı Evvel 1333), ss. 3648-3653; cilt: 14, sayı: 2, (16 Kanun-ı sani 1334), ss. 4029-4033.

25 Bu yazılara önceki değiniler için bkz. Hüseyin Tuncer, *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1990, ss. 177-178; Sakaoğlu, *age*, ss. 34-38.

26 B. Atalay, “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları”, *Türk Yurdu*, cilt: 13, sayı: 17 (11 Teşrin-i Evvel 1333), ss. 3601-3602.

27 *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, TBMM Hükümeti Maarif Vekâleti Neşriyatı, İstanbul 1339 [1923], 112+1 sayfa.

28 *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, Devlet Basımevi, İstanbul 1935, 6+177 sayfa.

29 *Türk Adları*, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 1936, 84 sayfa.

30 Atalay, *Türk Adları*, s. 7.

idiğini nerede yaşadığını neler yaptığını gösterir büyükçe bir bitik daha çıkacaktır.”³¹

Şu durumda belli ki kısa versiyon daha önce çıkması planlanmış olmasına rağmen, belki matbaadaki aksaklıktan dolayı, 1936’da yayımlanabilmiş; ancak bu kitaptan çıkarılan ad listeleri İç İşleri Bakanlığı marifetiyle gazetelere, kitap hakkındaki yukarıdaki bilgiyle birlikte gönderilmiştir.

2. Eserin Ad Bilimi Çalışmalarındaki Yeri ve Önemi

Atalay’ın araştırması, ad bilimi alanında yayımlanan ilk kitap ve antroponimi alanında neşredilen ilk makaledir. Ancak Atalay’ın konuyu “ad bilimi” açısından ele aldığı söylenemez. Açıkçası bir ilk çalışma olarak Atalay’ın eseri, yöntem bakımından oldukça sorunludur.³² Fakat araştırmanın yayımlandığı 1917-1923 zaman aralığında Türk diliyle ilgili çalışmaların Osmanlı Devleti’ndeki seviyesi düşünüldüğünde bu durum çok şaşırtıcı değildir. Kaldı ki Atalay’ın bu çalışmayı yapmaktaki amacı bir “antroponimi kitabı” yazmak da değildir. Nitekim bu kitabı, etrafındakilerin kendisinden Türkçe isimler sorup istemeleri sebebiyle kaleme aldığını yazmaktadır.³³ Bu durum, aşağıda kısaca ele alacağım Türkçülük fikrinin etkisiyle Türkçe ad alma akımının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Eser, kitap olarak ilk yayımlandığı sırada Hüseyin Namık Orkun tarafından eleştirilmiştir.³⁴ Orkun’un eleştirileri dört başlık altında toplanabilir. İlk olarak eserin adıyla içeriği arasında uyumsuzluk olduğunu yazan Orkun, böyle bir başlığa sahip eserin tüm Türk büyüklerini kapsaması gerektiğini, ayrıca kitaptaki isimlerin rastgele toplanmış olduğunu söyleyerek çalışmanın yöntem bakımından kusurlu olduğunu ifade etmiştir.³⁵ İkinci olarak Atalay’ın Türkler ile Moğolları aynı millet olarak kabul etmesini, yeni Türkoloji çalışmalarından habersizliğinin bir göstergesi olarak görmüştür. Orkun’a göre hele Cengiz Han’ı temize çıkarmak için seçilmiş bazı kayıtları kullanması bilim zihniyetinden uzak olduğunun göstergesidir.³⁶ Üçüncü olarak kitabın içindeki bazı kelimeler üzerinde durmuş olan Orkun, “Tanju” unvanının Tolun Han’la ilgili olmadığını bu unvanın Hiung-nu’larla ilişkili olduğunu yazmaktadır. Öte yandan yazarın Macarcadan tahkik ettiği kelimeleri pek doğru olarak öğrendiğine işaret etmiştir.³⁷ Burak Reis’in adının “Barak” olduğu iddiasını da uygun bulmayan Orkun, kitapta bu açıklamayla tutarsız maddelerin bulunuşa da işaret etmiştir. Ayrıca Atalay’ın “katun-kadın” kelimelerini “hatun”dan

³¹ *Halkın Sesi*, 26 İkinci Teşrin 1934; *Kurun*, 26 İkinci Teşrin 1934; *Savaş*, 28 Son Teşrin 1934; *Son Posta*, 27 Teşrinisani 1934.

³² İbrahim Şahin, *Adbilim (Çerçeve, Terim, Yöntem ve Sınıflandırmalarıyla)*, Ankara 2016, s. 32.

³³ Besim Atalay, *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, TBMM Hükümeti Maarif Vekâleti Neşriyatı, İstanbul 1339, s. 4.

³⁴ Hüseyin Namık, “Türk Büyükleri veya Türk Adları”, *Millî Mecmua*, 1/12 (Nisan 1924), ss. 191-192. Bu arada makalenin A. Esat Bozyiğit (*Türk Adbilimi Bibliyografyası*, Ankara 1995, s. 60) tarafından, sehven, Besim Atalay’a ait olarak gösterildiğini de belirtiyim.

³⁵ Hüseyin Namık, agm, s. 191.

³⁶ Hüseyin Namık, agm, s. 192.

³⁷ Hüseyin Namık, agm, s. 191.

bozma olduğunu reddetmiş, tam tersine hatun sözcüğünün “katun”dan geldiğini belirtmiştir.³⁸ Atalay, kitabın 1935 baskısında bu eleştirilerden sadece “katun>hatun”la ilgili olanını düzeltmiştir. Orkun, son olarak eserin lisanını sade olması yönüyle çok beğenmiş, bu bağlamda yeni imlâyla yazılmasını çok doğru bulmuştur. Ancak kelimelerin yer yer eski imlâyla yazıldığına dikkat çekmeyi de ihmal etmemiştir. Sonuç olarak Türkoloji tahsilini Macaristan’da yapmış olan eleştirinin kitabı bilimsel açıdan çok yetersiz, ancak “*Velbâsil bu kitap; bâlis Türkçe ad var mıdır? diyerek kendi benliğimizle eğlenmek isteyen kozmopolitlere ve eski kafahlara müskit bir cevap teşkil ettiği için halkî eserlerin en faidelileri meyânına idhal edilebilir*”³⁹ cümlelerinin işaret ettiği üzere, yazıldığı devirdeki işlevi açısından faydalıdır.

Kitap, ilk eleştiriden yıllar sonra bu kez Mehmet Ölmez tarafından soyadlarıyla ilgili bir makale⁴⁰ içerisinde eleştirilmiştir. Ölmez’in yazısı, seçilmiş üç ad sözlüğünün içerdiği kelimelerin değerlendirilmesine yönelik olup makalede özellikle Atalay’ın kitabı üzerinde durulduğu görülmektedir. Makale, üç noktada bu kitaplara eleştiri getirmiştir. İlki, o devirde henüz güvenilir metin yayınlarının olmaması sebebiyle bu kitapların Türkçe adların tespiti noktasında hataya düşmeleri; ikinci olarak Türk ve Moğol halklarının birbirine karıştırılması sebebiyle Moğolca kelimelerin Türkçe zannıyla bu sözlüklere girmesi, son olarak da örneğin Çince gibi başka dillerdeki kelimelerin bu sözlüklere girmeleri.⁴¹ Ölmez, Atalay’ın kitabında geçen pek çok adın bugün Türklük biliminde yaygın okunuşlarını vermiştir.⁴²

Kitabın üzerinde eleştirel bir biçimde son duran araştırmacı İbrahim Şahin’dir. Kitabın kendisini görmediği anlaşılan Şahin, Saim Sakaoglu’nun makale ve kitap versiyonlarından yaptığı uzun alıntılar üzerinden eseri değerlendirmiş, yöntem açısından çalışmanın bir antroponimi araştırması olarak kabul edilemeyeceğini, olsa olsa “*folklorik ve etnografik bir çalışma*” olabileceğini belirtmiştir.⁴³

Yukarıdaki eleştiriler dikkate alındığında, Atalay’ın çalışmasının önemli yöntem ve içerik eksiklikleriyle malûl olsa bile ad bilimi alanında yayımlanmış ilk kitap olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Kitap, içeriğiyle değilse bile, tarihin önemli bir anında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının soyadlarını seçtikleri temel metin olmasıyla her zaman önemini muhafaza edecektir.

Bu kısımda son olarak Besim Atalay’ın kitabının “kişi adları” hakkında yazılan diğer eserlere ciddi anlamda etki ettiğini söyleyebilirim. İnsanların

³⁸ Hüseyin Namık, agm, s. 192.

³⁹ Hüseyin Namık, agm, s. 192.

⁴⁰ Mehmet Ölmez, “Dil Devrimi Sonrası Ad ve Soyadlarımız”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 24/II (2000), ss. 117-127.

⁴¹ Ölmez, agm, ss. 108-109.

⁴² Ölmez, agm, ss. 109-115.

⁴³ Şahin, *age*, s. 32.

çocuklarına ad araması her zaman geçerli bir ihtiyaç olduğu için Türkiye’de erken dönemlerden itibaren bu tip yayımlar yapılmıştır. Soyadı kanunu sırasındaki ihtiyaca binaen birden çeşitli kitapçıların basıldığı görülmektedir. Gerek bunlar gerekse sonrakiler Atalay’ın kitabından intihal boyutlarında aktarmalar yapmışlardır. Bu yüzden Atalay’ın hataları da tekrarlanmış ve böylece bu kitapların Atalay’ı ne boyutlarda kullandıkları açık bir şekilde tespit edilebilmiştir. Bu aktarmalar, doğal olarak Atalay’ın kitabının tükendikten sonra bile etkisinin devam etmesini sağlamıştır.

3. Soyadı Kanunu Uygulaması ve Eser

II. Meşrutiyet sonrası hızlanan ve teşkilatlanan Türkçülük akımının etkisiyle bazı aydınların ve gençlerin asıl isimleri dışında Türkçe lakap-unvan aldıkları bilinmektedir.⁴⁴ Nitekim Ziya “Gökalp”, Besim “Atalay”, Tekin Alp, Demirtaş, Kaya Alp, Konur Alp, Menku Kaan bunlar arasında sayılabilir.⁴⁵ Bu akımın oluşmasında Türkçü eğitimcilerin önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Nitekim “*Maarif müdürü bulunduğum sralarda öğrencilere Türkçe adlar almalarını söyledim ve kendilerine Türk adlarını gösterir cedveller verdim*”⁴⁶ diyen Besim Atalay da bu eğitimcilerden biridir. Yine Atalay, elinizde bahsi geçen eseri yazma sebebini açıklarken konuyu aydınlatan bilgiler vermektedir:

*“Ara sıra Konya’dan, Ankara’dan Maraş’tan, İçel’den, Uşak’tan aldığım mektuplarda benden ‘Türk adları’ istiyorlardı. Bu adları ya talebeye verecekler veyahut kendileri alacaklardı. Bunlara şüphesiz cevaplar yazılıyordu. Bir gün Mut eşrafından bir zât çocuklarına vermek için benden birkaç ad istedi; hatırımda olanları yazdım verdim; bununla kalmadı; bu ad sahiplerinin kim olduklarını da öğrenmek arzusu etti: Biz, kitaba başvurduk, derken iş büyüdü. Türk adlarını toplamak bevesi uyandı. Günümün bir-iki saatini bu işe kapattım. Altı yüz kadar kadın ve erkek adları topladım. Ufacık bir Türk kamüsü oluverdi.”*⁴⁷

Bu uygulamanın başlarda Osmanlı aydınları tarafından küçümsendiği, alaya alındığını, Atalay’ın “*İlk Türkçe ad aldığım zamandan tutunuz da tam yirmi yıl, şiirler ile, fıkralar ile benimle alay edenler bulunmadı mı? Bu adamlar sonra soyadlarını benden istediler!*”⁴⁸ ifadesinden anlaşılmaktadır. Nitekim bu alıntı, hem Türkçe takma ad alma uygulamasının yaygınlaşmadığını⁴⁹ hem de soyadı kanununa giden yolda ilginç bir aşamayı oluşturduğunu gösterir niteliktedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından pek çok inkılabın yapıldığı bir evreye girildi. Bunlardan biri de “Soyadı Kanunu”ydü. Bu konuyu ilk gündeme

⁴⁴ Ölmez, agm, s. 107.

⁴⁵ Masami Arai, *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, (çev. Tansel Demirel), İstanbul 1994, ss. 217-222.

⁴⁶ Besim Atalay, *Türk Dili ile İbadet*, İstanbul 1961, s. 134.

⁴⁷ Atalay, *Türk Büyüklüğü veya Türk Adları*, s. 3.

⁴⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Besim Atalay ile Görüşüm”, *Dergâh*, XIX/223 (Eylül 2008 [1943]), s. 20.

⁴⁹ Ölmez, agm, s. 107.

getirenin 5 Mart 1923'te *Küçük Mecmuâ*'da çıkan "Türklerde Aile Adları" yazısıyla Ziya Gökalp olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁰ Daha sonra aynı yazıyı son kısmına önemli bir ekleme yaparak 18 Mayıs 1924'te *Cumhuriyet* gazetesinde "Aile Adları" başlığıyla yeniden yayımlamıştır.⁵¹ Cumhuriyeti kuran idarenin bu fikirlerden etkilendiği anlaşılmaktadır. Nitekim kanunla ilgili çalışmaların 1929 yılından öncesine gittiği görülmektedir.⁵² Ancak Soyadı Kanunu Tasarısı 11 Mart 1933 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilebildi. Tasarı, İçişleri ve Adalet Komisyonlarında görüşülmüş ve 11 Aralık 1933'te hazırlanan raporlar TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur.⁵³ Hükümetin tasarısından önce Muğla milletvekili Nuri Bey konuyla ilgili bir kanun tasarısı sundu. Nihayet 16 Haziran 1934'te tasarı, Nuri Bey'in kanun teklifi ve komisyon raporları TBMM'de tartışmaya açıldı.⁵⁴ Kanun, bazı maddeler üzerine yapılan tartışmaların ardından 21 Haziran 1934'te kabul edilmiştir.⁵⁵ Kanun, bütün vatandaşların 2 Temmuz 1936 tarihine kadar soyadlarını seçmelerini mecbur tutuyorsa da⁵⁶ başta halkın ilgisini çekmemiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'ya 24 Kasım 1934 tarihli kanun ile "Atatürk" soyadının verilmesiyle birlikte, konu toplumun ilgisini çekecek ve soyadı seçme faaliyetleri hız kazanacaktır.

Bu noktada "Soyadı Kanunu"nun amaçları üzerinde durmak gerekmektedir. Bu kanun ve ardından gelen uygulamalar, açıktır ki Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet inşası için atılan adımlardan biridir.⁵⁷ Kendini dinî ve mahallî unsurlar etrafında tanımlayan Osmanlı toplumunu, Türk ulusu kimliğinde yeniden inşa etmek isteyen Cumhuriyet'in yönetim kadrosunun bu kanunun özülüyle ilgili hiçbir anlaşmazlığının olmaması bunun göstergesidir.⁵⁸ Nitekim kanunun maddeleri arasında olmamasına rağmen⁵⁹, alınacak soyadların "Öz Türkçe" olması devamlı

⁵⁰ Ziyaeddin Fahri, "Soyadı Meselesi-2", *Tasviri Efkâr*, 19 Eylül 1942.

⁵¹ Ziya Gökalp, *Makaleler*, IX, haz. Şevket Beysanoğlu, İstanbul 1980, ss. 116-119.

⁵² Timuçin Ertan, "Cumhuriyet Kimliği Tartışmasının Bir Boyutu: Soyadı Kanunu", *Kebikeç*, 10 (2000), s. 258.

⁵³ Mithat Atabay, "Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 42 (2005), s. 232; Zehra Yılmaz, *Atatürk'ün Sosyal Değişim Politikaları İçerisinde "Soyadı Kanunu" ve Yankıları*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir 2016, ss. 17-20.

⁵⁴ Atabay, agm, ss. 233-234; Ertan, agm, s. 259

⁵⁵ Ertan, agm, ss. 259-264; Atabay, agm, ss. 234-241; Zakir Avcı, Ayşe Elif Emre Kaya, "Cumhuriyet Türkiye'si'nin Halkçılık Uygulamaları: Soyadı Kanunu Örneği", *Turkish Studies*, 8/5 (Spring 2013), ss. 78-80; Yılmaz, agt, ss. 21-36.

⁵⁶ Ahmet Köyer, "Münevverler Soyadı İşinde Rehberliğiniz Lazım", *Ülkü*, 7/38 (Nisan 1936), s. 115.

⁵⁷ Meltem Türköz, *Naming and Nation-building in Turkey -The 1934 Surname Law-*, New York 2018, ss. 1-32.

⁵⁸ Demo Ahmet Aslan, "Modern Türkiye'de Ulusal Kimliğin İnşasında Soyadı Kanununun Rolü", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2/3 (Bahar 2006), ss. 156-161.

⁵⁹ Konuyla ilgili gibi görünen yegâne kanun maddesi "3. Rütbe memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle umumî edepelere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soy adları kullanılmamaz."

olarak vurgulanmıştır.⁶⁰ Bu noktada Cumhurbaşkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşlarına verdiği öz Türkçe soyadları, dönemin gazeteleri vasıtasıyla halka iletilmiş⁶¹, böylece bir özendirme yapılmaya çalışılmıştır. Kanununun Batı dünyasıyla kültürel yakınlaşmayı artırması da amaçlardan biridir. Nitekim Türklerde sülale adının özel isimden önce geldiğini belirten İç İşleri ve Adalet komisyonu üyelerinin⁶² soyadının da bu şekilde olmasına yönelik önerilerinin kabul edilmemesini bu amaca bağlamak mümkündür. İşte bu noktadan kanun, milliyetçi-muhafazakâr aydınların sürekli eleştirisine maruz kalmıştır. Özellikle 1942'de Rıza Nur, Osman Turan, Hüseyin Namık Orkun, Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi isimlerin birbiri peşi sıra konuyla ilgili yazılarının neşredildiği görülmektedir.⁶³ Bunların içinde Fındıkoğlu, 1960'lı yıllara kadar istikrarlı bir biçimde eleştirilerini devam ettirmiştir.⁶⁴ Fındıkoğlu'nun temel eleştirisi, soyadı kanununun geleneksel Türk aile ad alma biçimine uygun olmamasıdır. Ona göre bu kanuna fikir babalığı yapan Gökalp de soyadlarının isimden önce getirilmesini öngörmüştü. Bu noktada Fındıkoğlu şu soruyu sorar; “Gökalp, bir aile kanunu yapmak vazifesinde bulunsaydı nasıl hareket ederdi? Bu hususta mütefekkirimizin sarıh bir teklifi mevcut değildir.”⁶⁵ Gökalp'ın *Küçük Mecmua*'da yayımlanan yazısına atfen bu yorumu yapan Fındıkoğlu yanılmaktadır. Çünkü Gökalp, bu yazının *Cumhuriyet* gazetesindeki versiyonunda açık bir cevap vermiştir:

“6) *Avrupaî devir- Avrupaî devirde, dedelerinden birinin şahsî ismi yahut birfelinin ismi, Avrupa'da olduğu gibi aile ismi itibar olunarak bütün nesillerde şahsî isimden sonra getirilmek suretile başlayacaktır. Ali Çapan, Ahmet Avunduk gibi meselâ, Hamdullah Suphi Bey'in oğulları ve torunları hep 'Suphi' olacaktır.*

İşte yeni nüfus kanununca mecburî addedilmesi lâzım gelen ve nüfus defterlerinde esas olacak olan aile ismi, şu sonki tarzda olmalıdır. Bu şekilde hem (...) hem de 'oğul' ve 'zâde' gibi fazla tâbirlerden azâde bulunmuş olur.”⁶⁶

Koyu olarak belirttiğim kısımlar, Gökalp'ın Fındıkoğlu'ndan ayrıldığı noktalardır ki açıkça görüldüğü üzere, Gökalp bu noktada Cumhuriyet idaresinin soyadı uygulamasına -sülale adı hariç- doğrudan fikir babalığı etmiş olup Fındıkoğlu'nun eleştirilerini Gökalp'a dayandırmasının bir dayanağı yoktur.

⁶⁰ Aslan, agm, s. 168; Ertan, agm, s. 268; Yılmaz, agt, s. 46.

⁶¹ Yılmaz, agt, ss. 46-49.

⁶² Saim Sakaoglu, “Türkçede Soyadları”, *Atatürk Ü. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı Fasikül*: 2, 11 (1979), s. 375-376.

⁶³ Bunların dökümü, özeti ve tahlili için bkz. Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, *Ziya Gökalp ve Aile Adlarımız*, İstanbul 1942, s. 3; Ziyaeddin Fahri, “Soyadı Meselesi-1”, *Tasvirî Efkâr*, 7 Ağustos 1942; Ziyaeddin Fahri, “Soyadı Meselesi-2”, *Tasvirî Efkâr*, 19 Eylül 1942; Ziyaeddin Fahri, “Soyadı Meselesi-3”, *Tasvirî Efkâr*, 28 Eylül 1942; Ziyaeddin Fahri, “Soyadı Meselesi-2”, *Tasvirî Efkâr*, 23 İlkteşrin 1942.

⁶⁴ Fındıkoğlu'nun konuyla ilgili yazıları için bkz. Sakaoglu, agm, ss. 417-419; Bozyiğit, age, ss. 79-84.

⁶⁵ Fındıkoğlu, age, s. 9.

⁶⁶ Ziya Gökalp, “Aile Adları”, age, ss. 118-119.

Nitekim milliyetçi-muhafazakâr çevrelerin bu eleştirileri, temelde, kanunda herhangi bir değişim yapılmasına yol açmamıştır.

Soyadlarının öz Türkçeden seçilmesi noktasında *Türk Büyüklüğü veya Türk Adları* kitabının devreye girdiğini görüyoruz. Yukarıda hem 1935 hem de 1936 baskısının aynı zaman diliminde ayrı versiyonlar hâlinde kaleme alındığının kanıtları gösterilmişti. Belli ki eser, biri Türk isimleri hakkında bilgi vermek, diğeri ise soyadı kanunu çerçevesinde pratik ihtiyaçları karşılamak için hazırlanmıştı. 1936 baskısındaki *“Dabiliye Vekâleti tarafından neşredilmiştir”* ifadesi ve Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası'nda basılması bunun somut göstergesidir. Atalay, her iki versiyonun *“Başlangıç/Ön Söz”*üne de *“Soy Adı Almanın İyilikleri”* başlıklı bir kısım koymuştur:

“Soyadı alan bir adamın, adı, sanı, soyu, sopy yüzlerce, binlerce yıl unutulmayacak, torundan toruna süriüp gidecek, değerli bir andaç olarak kalacaktır. Büyük şehirlerde soyadı bırakılmış olduğu için, ikinci, üçüncü dededen sonrası unutulur gider. Sağlam bir aile tarihi kurulamaz.

Uygur olarak yaşamak isteyen ulusların bütün bireyleri, bütün ocakları birer soyadı alırlar. Bu ad; kişiyi soyuna, ocağına, yuvasına bağlamak için iyi bir bağdır.

Anadolu'da soyadının sonuna ‘-gil’ getirilerek karşındakine anlatmak istenir. ‘Toygar gile gittim’, ‘Kösegil bu gece birçe gelecekle’ denir ki aşağı yukarı aile ve ocak yerine kullanılmaktadır. Bir-iki büyük şehirle, İstanbul, bu güzel sözü atarak yerine ‘-ler’ almıştır: Toygarlar, Koçlar, Köseler gibi.”⁶⁷

Kitabı bastırmanın İçişleri Bakanlığı olduğu, dönemin kaynakları tarafından da onaylanmaktadır. Kitap, Soyadı Kanunu'nun çıkmasını takiben bakanlık tarafından Nüfus Müdürlüklerine gönderilmiş ve soyadların bu kitaptan seçilebileceği belirtilmişti.⁶⁸ Ayrıca devrin ulusal ve yerel basın organları İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın emriyle, vatandaşlara örnek olması için, kitaptan öz Türkçe adları liste olarak yayımlamıştı.⁶⁹ O dönemin gazetelerinden *Milliyet*'in 24 Teşrin-i Sani 1934 tarihli nüshasından alınan haber şöyledir:

“İçişleri Bakanı Sayın Bay Şükrü Kaya'nın buyruğu ile soy adlarını, kişi adlarını gösterir bir yazı koymağa başlıyoruz. Bu adlar Türk dili araştırma kurumunun büyük özgeği üyesinden Aksaray sayılayı bay Atalay'ın ikinci kez basılmakta olan ‘Türk Adları’ bitişinden alınmıştır. Bunun içerisinde beğenenler, isteyenler bir ad seçip alabilirler.”⁷⁰

⁶⁷ Besim Atalay, *Türk Büyüklüğü veya Türk Adları*, İstanbul 1935, s. 5; Besim Atalay, *Türk Adları*, Ankara 1936, s. 6 (Bir-iki farklılık dışında aynı metindir).

⁶⁸ Atabay, agm, s. 243; konuyla ilgili müstakil bir çalışması olan *Türköz* (age, ss. 98-99), kitabın bu merkezî pozisyonunun farkında değil gibidir.

⁶⁹ Aslan, agm, s. 168.

⁷⁰ Aslan, agm, s. 168, dn. 61 (aynı yerde ayrıca haberin *Akşam*, *Anadolu*, *Ege*, *Antalya* gazetelerinin hangi tarihli nüshalarında yer aldığı bilgisi de verilmektedir.); ayrıca bkz. *Hakimiyet-i Milliye*, 26 İkinci Teşrin 1934; *Halkın Sesi*, 26 İkinci Teşrin 1934; *Kurum*, 26 İkinci Teşrin 1934; *Savaş*, 28 Son Teşrin 1934; *Son Posta*, 27 Teşrinisani 1934; *İzmir Postası*, 27 Teşrinisani 1934.

Nitekim Anadolu Ajansı'nın gazetelere gönderdiği⁷¹ bu listeler⁷² sayesinde kitaba ulaşma imkânı olmayanlara dahi kitapta yer alan isimler ulaştırılmış, böylece eserin etki alanı alabildiğine genişlemiştir.⁷³ Nitekim eserdeki isimlerin neredeyse tamamının soyadı olarak alındığını internet taramalarım göstermiştir. Bu isimlerin farklı etkenler sonucu bazı değişikliklere uğrayarak alındığı da görülmektedir. Örneğin "Pozam" (Şafak) kelimesi soyadı olarak "Pozdam" biçiminde alınmıştır. Soyadı sahibinin kelimenin Hunca ve anlamının "şafak" olduğu yönündeki açıklaması⁷⁴, birebir Atalay'ın isim hakkında verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Bir soyadı örneği, 1923 baskısının da soyadı almakta kullanıldığını göstermektedir. 1923 baskısında olan "Kankurbay" adı 1935 baskısında mevcut değildir. Ancak bu adın soyadı olarak kullanıldığı görülüyor.⁷⁵ Esasen Moğolca "Konkortay" isminin⁷⁶ Atalay tarafından okunuşu olan bu adın başka bir kaynaktan bulunduğunu sanmıyorum. Tabii ki konuyla ilgili başka bir kitap, bu ismi Atalay'dan iktibas etmiş olabilir.

Öte yandan Atalay'ın listesine dönemin tanınmış gazetecisi Vâ-nû, *Haber* gazetesinde ufak bir itirazda bulunur:

"Dün bütün gazeteler Besim Atalay Bey'in bir listesini bastı. Bunu gözönünde tutarak soyadı almak gerekmiş [...] Bana kalırsa, Besim Atalay Beyin topladığı liste küçük adlar için değerli bir pınardır, yoksa soy adları için değil!"⁷⁷

Nitekim *Haber* gazetesi, 27 İkinci Teşrin 1934'ten itibaren Galip Bingöl'ün hazırladığı listeyi yayımlar.⁷⁸

4. Devrin İdeolojisinin Eserin Baskılarına Yansıması

1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması ve 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bir devir kapanıp yenisi açıldı. Elbette yeni devir kendi zihniyetini, ilkelerini ve şartlarını da beraberinde getirdi. Esasen Osmanlı devrinden beri Türkçü-Devrimci bir zihniyete sahip olan Besim Atalay için bu yeni

⁷¹ "Soyadı Seçimine İç İşleri Bakanlığının Yardımı. Anadolu Ajansı Her Gün Öz Türkçe Adlar Göndermeye Başladı", *Yeni Asır*, 27 Teşrinisani 1934.

⁷² Bu listelerin yayımlandığı tarih aralıkları bazı gazetelerde şöyledir: *Kurum*, 26 Teşrinisani-9 Birinci Kanun 1934; *Akşam*, 26 Teşrinisani-9 Kanunuevvel 1934; *Ülül*, 26 Teşrinisani-11 İlkkanun 1934; *Türk Sözü*, 26 Teşrinisani-10 Birinci Kanun 1934; *Yeni Asır*, 26 Teşrinisani-10 Kanunuevvel 1934. Listeler aşağı yukarı aynı harflerde kesilmiştir. Belli ki kısa süre içinde liste yayımlama işi tavsamıştır.

⁷³ Nitekim 1942'de Ziyaeddin Fahri ("Soyadı Meselesi -2-"); Erzurum, Kastamonu ve Elazığ'da yaptığı alan çalışmalarında bu illerde alınan soyadlarında kitabın açık etkisini gözlediğini belirtmiştir.

⁷⁴ Emine Gürsoy Naskali, *Cumhuriyet Tarihi Soyadı Hikâyeleri*, İstanbul 2013, s. 114.

⁷⁵ *Anadolu*, 2 Birincikânun 1938.

⁷⁶ Tuncer Gülensoy, Paki Küçükler, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, İstanbul 2015, s. 259.

⁷⁷ *Haber*, 27 İkinci Teşrin 1934.

⁷⁸ *Haber*, 27 İkinci Teşrin 1934.

şartlara uymak bir sorun teşkil etmemiştir.⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kesintisiz yedi dönem milletvekilliği yapması da bunun somut bir göstergesidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün çok sevdiği, hatta soyadını bizzat verdiği söylenen⁸⁰ Atalay'ın Cumhuriyet devrimlerine çok bağlı olduğu, kendisinden bahseden tüm kaynakların üzerinde birleştikleri bir husustur.

Eserin 1923 ve 1935 baskıları karşılaştırıldığında temelde “saltanat” teması etrafında kümelenmiş kelimelerin atıldığı veya değiştirildiği görülmektedir. Bu tema etrafında görülen en çarpıcı değişiklik, 1923 baskısında Osmanlı padişahları için kullanılan saygı ifadelerinin tamamının 1935 baskısında kaldırılmış olmasıdır. 1923 baskısında 84 defa geçen Osmanlı padişahlarının adından sonra getirilen “hazretleri/ hazretlerinin” ifadesi sonraki baskıda bir kere bile atılmaksızın Atalay tarafından sansürlenir. Aşağıda vereceğim birkaç örneğin yeterli olacağını düşünüyorum:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Orhan Gazi hazretlerinin	Orhan Gazi'ye
Fatih hazretleri	Fatih
Osman Gazi hazretleri	Osman Gazi
Üçüncü Sultan Murad hazretleri	Üçüncü Murad
Padişahımız Sultan Aziz hazretleri	Sultan Aziz

Sansürden nasibini sadece padişahlar almamaktadır. Osmanlı hanedan üyelerine saygı ifadesi olarak 1923 baskısında geçen “kardeşleri” kelimesi 1935 baskısında değiştirilmiştir:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Sultan Osman Gazi hazretlerinin kardeşleri olan Gündüzalp 'in oğludur.	Osman Gazi'nin kardeşi olan Gündüzalp 'in oğludur.

Aynı tema bağlamında “padişah” kelimesinin 1935 baskısında hiç kullanılmadığı görülüyor. Oysa 1923 baskısında kelime büyük bir rahatlıkla kullanılmaktadır. Bu bağlamda 1923 baskısında 150 kez geçen “padişah” kelimesi 1935 baskısında hiç geçmemektedir. “Padişah” kelimesi, bazen tamamen atılmakta bazen de “bey, han, hakan, kral” gibi kelimelerle değiştirilmektedir. Anlaşılan Atalay, “padişah” gibi Osmanlı saltanatını çağrıştıran bir kelime yerine bu çağrışıma

⁷⁹ Nitekim 24 Aralık 1921 tarihinde TBMM'de saltanat aleyhinde çok sert bir konuşma yapmıştır. Bkz. Fatma Ünver, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridelerinde (1920-1924) Saltanat ve Hilafet Aleyhinde Düşünce ve Görüşler*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir 2012, s. 120.

⁸⁰ Kazım Özalp, Teoman Özalp, *Atatürk'ten Anılar*, İstanbul [ty], s. 54. Burada yer alan Besim Atalay'a soyadının Atatürk tarafından verildiği bilgisini ihtiyatla karşılıyorum. Öncelikle Besim Bey, “Atalay” adını Osmanlı devrinden beri kullanmakta olup bunun Türkçülük bağlamında kendi tercihi olduğunu, Baltacıoğlu ile yaptığı bir görüşmede açıkça söylemiştir (Baltacıoğlu, a.g.m., s. 20). İkinci olarak, eğer böyle bir durum olsaydı, Atatürk'ü çok seven Atalay'ın otobiyografisinde (bkz. Atalay, *Türk Dili ile İbadet*, ss. 129-135) bu hususa değineceğini düşünüyorum. Ancak elbette Atatürk, Besim Bey'in herkes tarafından bilinen takma adını ona soyadı olarak vermiş de olabilir.

hiç veya çok az sahip olan başka unvanları kullanmayı yeğlemiştir. Değiştirme biçimleri aşağıdaki gibidir:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Selçuklu padişahlarından	Salçuklularından
Akkoyunlu padişahlarından	Akkoyunlu hanlarından
Hindistan'ın padişahı	Hindistan'ın Hakanı
Bu padişah adaleti	Bu adam doğruluğu
Harzemşahların ikinci padişahıdır	Harzemşahların ikincisidir
Selçuk padişahlarının	Salçuk krallarının
Selçuklu padişahlarına	Büyük Salçuklulara
İran Selçuklularından on üçüncü padişahın	İran Salçuklularından
Gazne padişahlarından Sultan Mahmud'un	Gaznelilerden Mahmud'un
Bu padişah	Bu
padişahlarındandır	beylerindedir
İlhanlı Padişahlarından Sultan Mahmud Gazan Han	İlhanlı Gazan Han

Saltanat kelimesiyse 1923 baskısında 21 kere geçmekte olup 1935 baskısında sadece bir yerde bırakılmış, diğerleri metinden çıkarılmıştır. Birkaç örnek üzerinde değişimleri izlemek mümkündür:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Tekinogulları saltanatına	Tekinogulları Devletine
Yedi ay saltanat sürdükten	Yedi ay hanlık sürdükten
İran'da saltanat süren	İran'da hüküm süren
hükümet ve saltanattan sonra	hükümetten sonra
Kendi isteğiyle saltanati bırakmış	Kendi isteğiyle hanlığı bırakmış

Saltanat kavram alanıyla ilgili yukarıda verilen kelimeler konusunda hassas olan Atalay'ın "sultan" unvanıyla ilgili bir tasarrufu olmamıştır. Belli ki yazar, bu sözcüğü Osmanlı kavram dünyasının dışında tüm Türk tarihini ilgilendiren bir unvan olarak düşünmüş ve 1935 baskısında da kullanmaktan çekinmemiştir.

"Tahta çık-" ise Atalay'ın düzenli olarak 1935 baskısından çıkardığı ifadelerdendir. 1923 baskısında 46 yerde geçen bu ifade, 1935 baskısında üçüncü madde olan "Abakay" hariç, tüm maddelerden ayıklanmıştır. Bu maddeden çıkarılmamasının sebebini, maddenin kitabın en başında olmasına bağlıyorum. Belki de araştırmacı, bu ifadeyi çıkarma fikrine sonradan kapıldı. Belli başlı değişiklik tipleri şunlardır:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Tahta çıkmıştı	Han olmuş
Tahta çıkmıştır	Hakan olmuştur
Tahta çıkmıştır	Bey olmuştur
Hicri 678'de tahta çıkmıştı. Tahta çıkınca "Melik Mansur" unvanını aldı.	"Melik Mansur" ungununu almıştır.
Tahta çıkmıştı	Kral olmuştu
Tahta çıktığı zaman	Kral olunca

Tahta çıkmıştı	Sultan olmuştu
Tahta çıkmıştır	Hanlık yapmıştır

“Hanedan” kelimesinin 1923 baskısında 12 defa geçtiği görülmektedir. 1935 baskısında bu kelime ya çıkarılmış ya da değiştirilmiş ve ana metinden tamamen temizlenmiştir. Sadece listeler kısmında “soydan” kelimesini açıklamak için kullanılmıştır. Değişimler şöyle listelenebilir:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Cengiz hanedanı	Cengiz torunları
Arpad hanedanı	Arpad torunları
Çağatay hanedanındandır	Çağataylılardandır
Akkoyunlu hanedanının	Akkoyunlulardan
Sui hanedanını	Sui imparatorlarını
657'de Tataristan kaanı oldu. Çin hanedan-ı hükümdarisini büsbütün ortadan kaldıran ve yerine Mogol hanedanını koyan budur.	G. 657'de Çin'i büsbütün eli altına alan budur.

Saltanat temasıyla ilgili son kelime “payitaht”tır. 1923 baskısında sadece üç defa geçen bu sözcük, 1935 baskısından tamamıyla çıkarılmıştır:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Payitahtı olan Panoni'de (Tokay).	D. 453'te oturduğu Tokay
Uğuz Han'ın payitahtı	Uğuz Han'ın oturduğu yer
Ulutaş'ın payitahtı Ordukend'dir.	Ulutaş Ordukent'te oturdu.

Bu noktada Atalay'ın “halife” kelimesiyle ilgili tasarrufunun bulunup bulunmadığı merak edilebilir. Bu kelime 1923 baskısında 68 kere geçmektedir. 1935 baskısında ise kelimenin kullanımı 16'ya düşmekle birlikte, tamamen atılmadığı görülüyor. Atılanlarda ise genellikle “halifeleri” kelimesi, halife sülalesinin adına bağlı olarak, “Abbasoğulları, Abbashılar, Ümeyyeoğulları” şeklinde ifade edilmiştir. Eserde Osmanlıların halifeliliğiyle ilgili bir yer vardır. Öneme binaen bu kısmı aşağıda veriyorum:

1923 Baskısı	1935 Baskısı
Padişahlarımızın büyüklerinden sayılırsa da Türklerin boş yere Mısır'da ve İran'da kanlarını döktürmesi, hiç de bir faydası olmayan halifelik yükünü üzerine alması, her işinde Türklükten ziyade mezhep düşüncesiyle hareket etmesi bağışlanmaz günahlarından.	Sultan Selim boş yere İran'da, Mısır'da Türk kanı döktürmüş, kuru bir ad için uğraşmıştır.

Yukarıda görüldüğü gibi 1923 baskısında Atalay, daha serttir. Bu sertliği 1923 yılında şiddetlenen halifelik tartışmalarına⁸¹ bağlamak mümkündür. Bilindiği

⁸¹ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul 2015, ss. 72-83; bu tartışmaların dökümü için bkz. Ünver, *agt*; Kenan Çelik, *Hâkimiyet-i Milliye ve İkdam*

gibi Cumhuriyet'in ilanından sonra halifelik kurumu bir müddet daha sürdüyse de konu, şiddetli tartışmaların odağında olmaya devam etti ve nihayet 3 Mart 1924'te Hilafet kaldırıldı. 1935 yılında ise Türkiye için artık hilafet, hakikaten “kuru bir ad”dan başka bir şey değildir.

Sonuç

Türkçü bir eğitim insanı, araştırmacı ve siyasetçi olan Besim Atalay, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte her zaman Cumhuriyet inkılaplarının destekçisi olmuştur. Erken yaşta başladığı yazı hayatı velut olmuş, pek çok makale dışında telif-tercüme kırktan fazla eser vermiştir. Tüm bu yayın faaliyetinin esasını Türkçülük oluşturmaktadır. Bu düşüncenin tesiriyle II. Meşrutiyet gibi erken bir tarihte kendisine, dönemin önemli Türkçüleri olan Ziya Gök Alp, Tekin Alp gibi, “Atalay” takma adını seçmiş ve yazılarıyla kitaplarında bu adı kullanmıştır. Millî Mücadele sırasında milletvekili olmuş ve bu görevini 1946'ya kadar sürdürmüştür.

Atatürk'e kayıtsız şartsız bir bağlılığı olan Besim Atalay, onun ve İnönü'nün devirlerinde dilde sadeleşme çalışmalarına aktif olarak katılmış, edebiyat öğretimiyle ilgili Cumhuriyet ideolojisinin kıstaslarını okullara uygulayan komisyonlarda görev almıştır. Soyadı kanunu uygulamaları da bu minvaldeki bir faaliyetidir. Esasen Türkçü bir güdülenme ile heveskârlık olarak başlayan Türk ad ve lakaplarını toplama işi 1923'te kitaba dönüşmüş, bu kitap görülen lüzum üzerine 1935'te genişletilip ayıklanmış bir biçimde yeniden basılmıştır. Bu yeni baskının sebeplerine bakılırsa, en mühiminin soyadı kanunuyla ilgili olduğu görülür. Soyadı kanunu, Cumhuriyet ideolojisinin Batılılaşma hamlelerinden biridir. Toplumunu yeniden kurgulama azmiyle hareket eden kurucu zihniyet, bu yapılanma esnasında Türklük bilinci etrafında bir millet oluşturmayı hedeflemekteydi. Soyadlarının Türkçe olmasında ısrar etmek, bu düşüncenin bir tezahürüdür. Devrin hükümeti bu noktada en uygun kişi olarak, Türk isimleriyle ilgili bir kitap yazan Besim Atalay'ı seçmiştir. Sadece yazılan kitap bastırılmakla kalmamış, Dâhiliye vekilinin emriyle gazeteler, *Türk Büyüklüğü veya Türk Adları*'ndan isim listeleri neşretmişlerdir. Yaptığım taramalarda bu kitaptan alınan çok sayıda soyadı olduğunu gördüm.

Kitabın 1923 ve 1935 baskıları karşılaştırıldığında, yazarın ideolojik olarak uygun görmediği bazı unvan ve kelimeleri 1935 baskısından çıkardığı görülmektedir. Örneğin ilk baskıda Osmanlı padişahları için kullanılan “hazreti/hazretleri” ifadesi 1935 baskısında tamamıyla çıkarılmıştır. Aynı şekilde padişah, saltanat gibi eski siyasi sistemi hatırlatan ifadeler de metinden tamamıyla çıkarılmıştır.

Son olarak şunu belirtmek isterim ki Batılılaşma sürecimizde çok az kitap toplum hayatını bu kadar doğrudan etkileyebilmiştir.

Kaynaklar

Gazeteler

- Akşam* (1934)
Anadolu (1938)
Haber (1934)
Hakimiyet-i Milliye (1934)
Halkın Sesi (1934)
İzmir Postası (1934)
Kurun (1934)
Savaş (1934)
Son Posta (1934)
Tasvirî Efkâr (1942)
Türk Sözü (1934)
Ulus (1934)
Yeni Asır (1934)

Kitap ve Makaleler

- Arai, Masami, *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, (çev. Tansel Demirel), İstanbul 1994.
- Arzık, Nimet, *Tek At Tek Mızrak Anılar-2*, İstanbul 1984.
- Aslan, Demo Ahmet, “Modern Türkiye’de Ulusal Kimliğin İnşasında Soyadı Kanununun Rolü”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2/3 (Bahar 2006), ss. 155-172.
- Atabay, Mithat, “Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 42 (2005), ss. 231-248.
- Atalay, [Besim], *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, TBMM Hükümeti Maarif Vekâleti Neşriyatı, İstanbul 1339 [1923].
- Atalay, B[esim]., *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, Devlet Basımevi, İstanbul 1935.
- Atalay, Besim, *Türk Adları*, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 1936.
- _____, *Türk Dil Kurumu Hakkında Raporum*, İstanbul 1960.
- _____, “Müellifin Hayatı”, *Türk Dili ile İbadet*, İstanbul 1961, ss. 129-135.
- Avşar, Zakir, Ayşe Elif Emre Kaya, “Cumhuriyet Türkiye’sinin Halkçılık Uygulamaları: Soyadı Kanunu Örneği”, *Türkish Studies*, 8/5 (Spring 2013), ss. 73-90.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, “Besim Atalay ile Görüştüm”, *Dergâh*, XIX/223 (Eylül 2008 [1943]), ss. 20-21.
- Besim Atalay, “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları”, *Türk Yurdu*, cilt: 13, sayı: 17 (11 Teşrin-i Evvel 1333), ss. 3601-3603.
- _____, “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları”, *Türk Yurdu*, cilt: 13, sayı: 18 (25 Teşrin-i Evvel 1333), ss. 3624-3626.
- _____, “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları”, *Türk Yurdu*, cilt: 13, sayı: 20 (22 Teşrin-i Sani 1333), ss. 3658-3659.
- _____, “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları”, *Türk Yurdu*, cilt: 13, sayı: 21 (6 Kanun-i Evvel 1333), ss. 3648-3653.
- _____, “Türk Büyükleri veyâhûd Türk Adları”, *Türk Yurdu*, cilt: 14, sayı: 2, (16 Kanun-i sani 1334), ss. 4029-4033.

- Birinci, Ali, "Besim Atalay'ın Hayatı ve Eserleri", *Türk Yurdu*, 32/295 (Mart 2012), ss. 52-62.
- Bozyiğit, A. Esat, *Türk Adbilimi Bibliyografyası*, Ankara 1995.
- Çelik, Kenan, *Hâkimiyet-i Millîye ve İktidam Gazetelerinde Hilafet Tartışmaları (1919-1924 Arası)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2019.
- Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*, III, Ankara 1995.
- Ergun, Saadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, 2, İstanbul [ty].
- Ertan, Timuçin, "Cumhuriyet Kimliği Tartışmasının Bir Boyutu: Soyadı Kanunu", *Kebikeç*, 10 (2000), ss. 255-272.
- Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, *Ziya Gökalp ve Aile Adlarımız*, İstanbul 1942.
- Gülensoy, Tuncer, Paki Küçükler, *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, İstanbul 2015.
- Gürsoy Naskali, Emine, *Cumhuriyet Tarihi Soyadı Hikâyeleri*, İstanbul 2013.
- Hüseyin Namık [Orkun], "Türk Büyükleri veya Türk Adları", *Millî Mecmua*, 1/12 (Nisan 1924), ss. 191-192.
- Karayaman, Mehmet, *Uşak'ta Kuwâ-yı Millîye*, İzmir 2009.
- Köyer, Ahmet, "Münevverler Soyadı İşinde Rehberliğiniz Lazım", *Ülkü*, 7/38 (Nisan 1936), ss. 81-82.
- Ölmez, Mehmet, "Dil Devrimi Sonrası Ad ve Soyadlarımız", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 24/II (2000), ss. 107-117.
- Özalp, Kazım, Teoman Özalp, *Atatürk'ten Anılar*, İstanbul [ty].
- Özel, Sevgi, *Besim Atalay*, Ankara 1983.
- Sakaoğlu, Saim, "Türkçede Soyadları", *Atatürk Ü. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı Fasikül: 2*, 11 (1979), ss. 375-421.
- _____, *Türk Ad Bilimi I Giriş*, Ankara 2001.
- Sarısaman, Sadık, *I. Dönem T.B.M.M.'nde Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1990.
- Şahin, İbrahim, *Adbilim (Çerçeve, Terim, Yöntem ve Sınıflandırmalarıyla)*, Ankara 2016.
- Tuncer, Hüseyin, *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1990.
- Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul 2015.
- Türköz, Meltem, *Naming and Nation-building in Turkey -The 1934 Surname Law-*, New York 2018.
- Ülkütaşır, M. Şakir, "Besim Atalay (1882-7. XI. 1975)", *Türk Kültürü*, IV/38 (1965), ss. 94-96.
- Ünver, Fatma, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridelerinde (1920-1924) Saltanat ve Hilafet Aleyhinde Düşünce ve Görüşler*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir 2012.
- Yılmaz, Zehra, *Atatürk'ün Sosyal Değişim Politikaları İçerisinde "Soyadı Kanunu" ve Yankıları*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir 2016.
- Ziya Gökalp, *Makaleler*, IX, haz. Şevket Beysanoğlu, İstanbul 1980.
- Ziyaeddin Fahri, "Soyadı Meselesi-1", *Tasvirî Efkar*, 7 Ağustos 1942.

_____, “Soyadı Meselesi-2”, *Tasviri Efkâr*, 19 Eylül 1942.

_____, “Soyadı Meselesi-3”, *Tasviri Efkâr*, 28 Eylül 1942.

_____, “Soyadı Meselesi-2”, *Tasviri Efkâr*, 23 İlkteşrin 1942.

<http://www.usakport.com/yasam/usakta-schit-anne-ve-kizin-mezarlarinin-hali-yurek-sizlatiyor-h3187.html> (Erişim tarihi: 22.12.2019)

Summary

In this article the role of Besim Atalay's work “Turkish Elders or Turkish Surnames” in the Surname Law practices of Turkish Republic will be discussed.

Atalay, the author of the work was among the Ottoman intellectuals of the last period and he was in Turkism movement. He took both a madrasah and modern education. Due to his madrasah education, he learned Arabic and Persian. After his graduation, he worked as a teacher and director of education between 1910 and 1920. He served in different parts of Anatolia and was dismissed upon the complaints of the local Greeks after the armistice but was restored to his former position after the government changed. Meanwhile, he joined the Kuva-yı Milliye (National Forces) movement. He entered the first Grand National Assembly of Turkey on April 1920, and served as a deputy until 1946. In this process, it is seen that Atalay showed a full devotion to Atatürk and his reforms and actively involved in the simplification movement of Turkish language within the body of Turkish Language Association, especially with his studies on language. However, after the death of Atatürk, he was removed from membership by Turkish Language Association due to his ideas in articles that its simplification efforts reached to an extreme. The researcher-writer, who continued his works in his retirement, died in Ankara on November 7, 1965.

Besim Atalay has the idea of Turkism, one of the most important intellectual movements of the Ottoman Empire in the last period. He emphasized that he had this idea as long as he can remember, and in this context he started to conduct research on folk culture and language in Anatolian cities where he was appointed as a teacher and director of education. Atalay, who published these researches as an article and a book, did not lose from his ambition to work until his death. The best proof of this is his will. According to his will, the works he completed but could not have time to print will be published with the money he left for this job. Thus, after his death, four books were published, three of which were published by his lawyer and one by İşbank.

He also had an important role in surname law practices, which can be evaluated within the project of Westernizing new Republic's Turkish society, adopted on June 21, 1934 and entered into force on January 2, 1935. This practice which aims to conform to the Western world, had a strong relation with nationalist ideology since it encouraged Turkish surnames to be taken. This situation is not among the articles of the law. However, after the law came into force, a campaign was launched which can be summarized with

the slogan “Citizen, choose a Turkish surname”. In this campaign, it is seen that many names asserted to be “pure Turkish” were brought to the agenda, and names of different origin, especially Arabic and Persian were not welcomed. In this environment, Besim Atalay, who always had good relations with Turkists and Atatürk and had used the name “Atalay” alongside his first name since the Ottoman State and even published his books and articles with the signature of “Atalay”, made an appearance.

At this point, Atalay’s book, published firstly by the Turkish Grand National Assembly in 1923, was published again by the state in 1935 and 1936, and also upon the order of the Ministry of Internal Affairs the names in this book were came out as a list in all newspapers across the country. The most important difference between the 1923 edition and the 1935 and 1936 editions is that the author used only Turkish names in the second and third editions. Apart from these, it is interesting that Atalay experienced some important ideological changes in his book. Many words such as sultanate and sultan were completely removed from his text and by doing so his book was adapted to a new political environment. Thus, his book gained a semi-official and even an official quality, which citizens could use. Moreover, the fact that the Ministry of Internal Affairs sends the lists containing the names extracted from this text to the newspapers is appropriate to be considered as an indicator of being “official”.

It is also noteworthy that there were some other publications, which imitated his book to a large extent. It is seen that many “Dictionary of Names” included the names from his book whether or not Atalay’s book is given in their bibliographies. Thus, the spheres of influence of the book has expanded and even caused it to extend to the present day.

The book, although in terms of fulfilling the essential requirements of onomastics method, is valuable for being the first book published in Turkey in this field. Indeed, there are serious problems in transliteration of words from Arabic or other alphabets. For example, the book had a direct influence on the popularization of names such as “Metem, Gültekin”, which are known exactly to be wrong today. From this point of view, the book serves as a good example of the ideological use of information appearing in the social sciences and humanities under the required times and conditions.